

Marian Paździor

"Lubelszczyzna" : pismo Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie

---

Ochrona Zabytków 50/1, 97-99

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

chitektury począwszy od XV wieku. Szerzej omówiona została działalność Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości z przejściem już do czasów po ostatniej wojnie, a więc do czasów PRL-u. Towarzystwo (TOnZ) zostało *de facto* reaktywowane 17 stycznia 1974 r. a nie w 1978 r. jak podano. Dopiero po wielu latach, a nie kilku, doczekało się własnej siedziby w willi Struwego, uznanej za zabytek i odrestaurowanej dużym kosztem przez Konserwatora Zabytków m. st. Warszawy. W przypisie nr 8 części pierwszej napisano, że „w załączeniu lista członków założycieli TOnZ”, niestety, nie ma jej w artykule. Ostatnią stroną części pierwszej poświęcono bardzo krótko historii Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej.

Na karb redakcji należy złożyć niejednolicie opracowane przypisy, które budzą wiele wątpliwości. Podają np. wiadomości bez podania źródła i odniesienia do strony — vide J. Frycz, J. Szablowski, A. Marczewski, B. Rymaszewski, K. Skórewicz, O. Sosnowski.

Druga część artykułu zawiera zyciorysy szesnastu architektów konserwatorów: Piotra Biegańskiego, Teodora Bursze, Jana Dąbrowskiego, Stefana Krasińskiego, Aleksandra Króla, Wacława

Antoniego Podlewskiego, Tymoteusza Sawickiego, Kazimierza Skórewicza, Karola Sicińskiego, Jana Zachwatowicza, Brunona Zborowskiego, Stanisława Żaryna, Gerarda Ciołka, Mieczysława Kuzmy, Kazimierza Saskiego, Jana Koszycz-Witkiewicza. Na marginesie należy podkreślić, że np. Wacław Podlewski i Bruno Zborowski byli wieloletnimi, bardzo zaangażowanymi członkami Głównej Komisji Konserwatorskiej, która działała przy Wydziale Architektury i Urbanistyki Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Naczelnikami tego wydziału m.in. byli inż. Kazimierz Saski i inż. Feliks Kanclerz. Wbrew stwierdzeniu na str. 298 — K. Saski doczekał reaktywowania TOnZ-u, które miało miejsce 17 stycznia 1974 r., a zmarł on w 1979 r. On to właśnie (w 1917 r.) opracowywał m.in. plan zagospodarowania przestrzennego dla Piasków Luterskich a nie Interskich (s. 297), inwentaryzował dwór w Modliborzycach, a nie w Modlitorzycach (s. 296). Niewątpliwie to przeoczenia korekty. O przeznaczeniu Zamku Ujazdowskiego dla Centrum Sztuki Współczesnej zdecydował — wbrew projektom prof. dr. P. Biegańskiego — ówczesny minister kultury i sztuki

prof. K. Żygulski, przy biernej postawie Andrzeja Gruszeckiego, naówczas Generalnego Konserwatora Zabytków (s. 254). Kopalnią wiadomości mogło się stać — nie uwzględnione w artykule, opracowanie *Warszawskie Stare Miasto. Z dziejów odbudowy*, Warszawa 1982 r., gdzie swoje wspomnienia zamieścili m.in.: Jan Górski, Piotr Biegański, Józef Vogtman, Mieczysław Strzelecki, Eugeniusz Majewski, Jan Zachwatowicz, Hanna Szwankowska, Stefan Kieniewicz, Emilia Borecka, Józef Kazimierski, Stanisław Marzyński, Józef Sigalin, Stefan Krasiński, Jerzy Brabander, Aleksander Pikulski, Wojciech Piróg, Mieczysław Gutowski, Adam Słomczyński, Anna Guerquin-Boyé, Zygmunt Skibniewski. Dobrze się stało, że względu na zamieszczenie artykułu w periodyku przeznaczonym dla szerokiej rzeszy inżynierów, drukowanym przez Polskie Towarzystwo Historii Techniki, że właśnie temu środowisku przybliżone zostały sylwetki architektów zaangażowanych nie tylko w projektowanie i realizację dzieł współczesnej architektury i budownictwa, ale także poświęcających się idei ochrony i konserwacji zabytków na ziemiach centralnej Polski.

Marian Paździor

„Lubelszczyzna” — pismo Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie

1. „Lubelszczyzna” — *Miscellanea castellana et fortificata*, z. 1 (1/95), Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego [ROSiOŚK], Lublin 1995, s. 86, ryc. 109, fot. 12, 2 wkładki kolorowe.

2. „Lubelszczyzna” — *Pro Patria et Scientia*, z. 2 (1/96), Lublin 1996, ss. 162, ryc. 6, fot. 118.

3. „Lubelszczyzna” — *Communes radices — Futura communia*, z. 3 (2/96), ROŚiOŚK, Lublin 1996, ss. 244, ryc. 234, 2 wkładki kolorowe.

Pierwszy zeszyt nowego, regionalnego wydawnictwa a zarazem numer specjalny, poświęcony zagadnieniom umocnień i fortyfikacji na Lubelszczyźnie — zawiera przedmowę redaktora naczel-

nego Jacka Serafinowicza, dyrektora Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie. Zamiarem wydawcy nowego periodyku jest ujmowanie zagadnień w sposób monograficzny „będziemy starać się dotykać różnych wątków nie unikając i tych, które w powszechnej opinii budzą namiętne spory, a których — zważywszy położenie geograficzno-historyczne naszej ziemi — nie powinno zabraknąć”. Jak podkreślono, wydanie pierwszego numeru „Lubelszczyzny” zbiegło się z obchodami Europejskich Dni Dziedzictwa pod hasłem „Krajobraz z twierdzą — dziedzictwo sztuki fortyfikacyjnej na Lubelszczyźnie”.

Wprowadzenie do tematu opracował Andrzej Gruszecki, znany specjalista od fortyfikacji, zwłaszcza rosyjskich. Prezentację problemów szczegółowych otwiera artykuł Edmunda Mitrusa *Nowe odkrycia archeologiczne elementów systemów obronnych miasta Lublina*, zawierający kolorową wkładkę 12 zdjęć z wykopalisk archeologicznych. A. Gruszecki przedstawia badania zamku w Janowcu, w wyniku których odkryto tzw. puntone, dzieło obronne zamku ukryte w murach wieży południowo-wschodniej. Jadwiga Czerepińska-Teodorowicz zajmuje się budowlami obronnymi w pasie krajów nadbałtyckich z basztami ogniowymi po przekątnej założenia, a Broni-

sław Seniuk szwedzkimi fortyfikacjami połowymi w widłach Wisły i Sanu. Euzebiusz Maj opracował rezydencję obronną bpa Henryka Firleja w Czemiernikach, zaś Grażyna Michalska przedstawiła problemy związane z twierdzą Dęblin, A. Gruszecki omówił problemy ochrony i zagospodarowania twierdz rosyjskich w Polsce. Przy okazji należy przypomnieć, że fortyfikacjami z terenów zaboru austriackiego zajmuje się Janusz Bogdanowski w Krakowie, a twierdzami zaboru pruskiego zajmował się, już dzisiaj nieżyjący, Jerzy Stankiewicz z Gdańska. Zeszyt pierwszy zamykają dwa artykuły: Waldemara Brzoskwini z uwagami o przygotowaniu kadry konserwatorskiej dla ochrony zabytków fortyfikacji nowożytnych, oraz Artura Witkowskiego o stanie i potrzebach badań archeologicznych przy fortyfikacjach zamojskich. Z pewnością zeszyt ten zainteresuje szerszą rzeszę czytelników, a co za tym idzie — uświadomi wartości historyczno-artystyczne architektury obronnej. Na podkreślenie zasługuje udana graficznie okładka, zaprojektowana przez J. Serafinowicza z wykorzystaniem rysunków i planów rosyjskich twierdz z terenu polski.

Drugi zeszyt „Lubelszczyzny” o podtytule „ojczyźnie i nauce” poświęcono w całości konserwatorom zabytków, historii i działalności tych służb w 75-lecie ich istnienia w regionie. Wprowadzenie Jerzego Kowalczyka, miłośnika Lubelszczyzny związanej z nią nierozłącznie, podkreśliło wszystkie bez mała momenty historyczne związane z działalnością konserwatorów na tej ziemi. W części pierwszej zeszytu zamieszczono artykuły: Michała Trzewika o początkach myśli konserwatorskiej na Lubelszczyźnie oraz o niektórych postaciach konserwatorstwa lubelskiego (22 biogramy ze zdjęciami). Niezwykle ważne dla historyka jest zamieszczenie tabel z rubrykami: imię i nazwisko, zajmowane stanowisko, wykształcenie oraz daty pełnienia funkcji przez poszczególnych konserwatorów. Jest to godne naśladowania dla wszystkich ośrodków konserwatorskich w Polsce. Jerzy Zywicki omówił

sylwetkę i działalność Jerzego Siennickiego, pierwszego konserwatora zabytków w Lublinie. Mieczysław Kurzątkowski postawił kilka pytań na temat ochrony zabytków między dekretem Rady Regencyjnej i „małą nowelizacją” ustawy o ochronie dóbr kultury z 1962 r. Bogusław Szmygin przedstawił propozycję zachowania architektury wernakularnej w Mięćmierzu, a Jan Gurba napisał o roli archeologii w dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego na Lubelszczyźnie. Alicja Wiśniewska omówiła zadania Biura Dokumentacji Zabytków, Jerzy Kowalczyk, Jadwiga Janiuk i Tadeusz Zielniewicz podzielnili się wspomnieniami. Niestety, co do wypowiedzi T. Zielniewicza trudno się ze wszystkim zgodzić. Halina Landecka podsumowała w swym artykule 5 lat działalności Państwowej Służby Ochrony Zabytków w województwie lubelskim, gdzie jest Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a Marek Stasiak omówił działalność Miejskiego Konserwatora Zabytków w Lublinie. Część druga zeszytu — mylnie wydrukowano jako pierwsza, zawiera przegląd prac konserwatorskich przy zabytkach ruchomych i nieruchomych za lata 1990–1995. W dziale urbanistyki omówiono opracowania studialne dla miast: Lublina, Borzechowa, Janowca n/Wisłą, Jastkowa, Kocka, Konopnicy, Kraśnika, Krzczonowa, Puchaczowa i Zukowa. W 1990 r. na zlecenie Biura Planowania Przestrzennego w Lublinie rozpoczęto prace nad *Studium wartości kulturowych woj. lubelskiego* pod redakcją J. Teodorowicz-Czerepińskiej. Ponadto w toku są prace: *Studium historyczno-urbanistyczne pobrzeża Wisły*, *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Kazimierza Dolnego*. Przy udziale Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków opracowano: plan ochrony Kazimierskiego Parku Krajobrazowego, Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego i Pojezierza Łęczynsko-Włodawskiego.

Omówiono prace konserwatorskie i remontowe w województwie: przy 27 zespołach pałacowo- i dworsko-parkowych, 30 obiektach architektury sakral-

nej i 6 innych; w Lublinie: przy sakralnych obiektach, 13 użyteczności publicznej, 10 dworach i pałacach, 55 kamienicach zabytkowych i 3 innych obiektach. Omówiono też prace przy zabytkach ruchomych w 31 obiektach sakralnych. Nie oznacza to ich pełnej liczby, ponieważ konserwacji poddawano nieraz kilka obiektów w kościele lub ich zespoły. Obiekty sepulkralne poddano konserwacji w Końskowoli — cmentarz przykościelny, w Kraśniku — kościół, na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie, na cmentarzu żydowskim przy ul. Siennej w Lublinie, na przykościelnym cmentarzu ewangelickim w Lublinie oraz na cmentarzu rzymskokatolickim w Nałęczowie. Część trzecia zeszytu to polemiki, repliki, sprostowania i omówienia, a część czwarta zawiera kronikę wydarzeń. Zeszyt kończy się nekrologami (to chyba część piąta), a część szóstą poświęcono sponsorom wydawnictwa.

Nie bardzo można się zgodzić ze stroną pierwszą okładki, którą zaprojektował i wykonał J. Lebenstein pt. „Epitafium Rzymowi”. Temat nie odpowiada zawartości zeszytu. Aż się prosiło, aby na okładce był klasyczny zabytek architektury monumentalnej, których przecież na Lubelszczyźnie nie brak! Ostatnia strona okładki to — zupełnie nieczytelna — mapa województwa lubelskiego z 1920 r.

Zeszyt trzeci nosi podtytuł „wspólne korzenie — wspólna przyszłość” i poświęcony został czterechsetnej rocznicy Unii Brzeskiej. Z objaśnienia Redakcji dowiadujemy się, że hasło to pochodzi z nagrodzonego w listopadzie 1995 r. przez Radę Europy programu transgranicznego, opracowanego przez archeologa Jana Gurbę jako projekt konkursowy, wpisany w program współpracy polsko-ukraińskiej na obszarze powołanego jesienią 1995 r. Euroregionu Bug. W części pierwszej zamieszczono artykuły: Piotra Siwickiego o meandrach tożsamości „Rusi Zjednoczonej”, Bronisława Seniuka o architekturze cerkiewnej brzeskiej części diecezji włodzimierskiej w świetle inwentarzy wizytacyjnych z lat 1725–1727, Wasyła